

Жертви бувають різні, але суть їхня завжди та сама. І парадокс полягає в тому, що людина зрікається наймилішого на світі задля чогось іще милішого. Так бувало завжди. Так було, коли Авель приносив жертву від первістків отари своєї та від овець ситеньких. Ті первістки й вівці ситі були наймиліші йому від усього на світі, а все ж віддавав він їх, щоб мати добрі стосунки з богом. Так вчинив і Авраам, кладучи свого сина Ісаака на жертвний камінь. Він дуже любив Ісаака, але бога чомусь любив ще дужче. А може, просто його боявся. Та хоч як там було, а кілька мільярдів людей увірили, що він любив бога й жадав служити йому.

Оскільки ж визнано, що любов — служіння і що жертвувати — означає служити, то виходить, що Джіс-Ук, проста жінка темношкірого племені, любила великою любов'ю. Вона вміла читати лиш прикмети погоди й сліди звірів, не знала історії і не чула ніколи про Авеля та Авраама, їй пощастило уникнути навчання в милосердних сестер місії Святого хреста, і ніхто не розповів їй про моавитянку Рут, що зреклася навіть свого бога задля чужої жінки з чужого краю. Джіс-Ук навчено жертвувати тільки під загрозою батога, як собаку, що жертвує вкраденою кісткою. А все ж, як пора настала, вона зуміла підвестися на королівську височінь білої раси й здобутися на справді королівську жертву.

Ось вам розповідь про Джіс-Ук, а також про Нійла Бонера й Кіті Бонер і двох нащадків Бонерових.

Джіс-Ук мала темну шкіру, але не була індіанка, ані ескімоска, ані навіть інуїтка[64]. В давніх переказах, що передавалися з уст в уста, згадувано ім'я якогось Сколкса, індіанина з племені тоят на Юконі, що замолоду подався вниз до Великої Дельти, де жили інуїти, й одружився там з жінкою на ім'я Олілі. Мати Олілі була ескімоска, а батько інуїт. А від Сколкса й Олілі народилася Гелі, напівтоятка, на чверть інуїтка й на чверть ескімоска, і ця Гелі стала бабунею Джіс-Ук.

Гелі, що в ній змішалася кров трьох племен, не мала упередження до ще більшої мішанини в крові своїх нащадків і одружилася з росіянином, торгівцем хутрами на прізвище Шпак, знаним ще і як Товстун. Цього Шпака названо росіянином лише за браком відповіднішого слова. Шпаків батько був слов'янин із південних земель, засланий на каторгу до копалень живого срібла. Звідти він утік у північний Сибір, надибав жінку з Оленячого племені на ім'я Зімба, і та Зімба стала матір'ю Шпака, діда Джіс-Ук.

Якби Шпака не заповнили ще хлопцем поморяни, що животіли в злиднях на березі Льодовитого океану, він не став би дідом Джіс-Ук, і нам не довелося би оповідати цієї історії. Але поморяни таки взяли його в полон; звідти він утік на Камчатку, далі попав на норвезьке китоловне судно, що поверталось в Балтійське море. Незабаром після того Шпак опинився в Петербурзі, а за кілька років уже простував на схід, тим самим тяжким шляхом, яким п'ятдесят років тому волівся в кайданах його батько. Тільки що Шпак був людина вільна, на службі в Російському хутрянному товаристві. І, як службовець цього товариства, він посувався чимраз далі й далі на схід, аж урешті перетяв Берінгове море й опинився в російській Америці. В Пестиліку, поблизу Великої Дельти Юкона, він одружився з Гелі, яка стала бабунею Джіс-Ук. Від цього шлюбу народилася дівчинка Тюксен.

З наказу товариства Шпак поїхав човном на кількасот миль проти води Юконом до поста Нулато, взявши з собою Гелі й маленьку Тюксен. Це було року 1850, і того ж таки року прибережні племена індіан, напавши на Нулато, й сліду з нього не залишили. Загинули й Шпак, і Гелі, а маленька Тюксен тієї жакливої ночі десь зникла. І донині тояти запевняють, що вони не приклали рук до плюндрування Нулато, але факт, що Тюксен зросла поміж них.

Тюксен була у шлюбі з двома братами тоятами, і від жодного не мала дітей. Тому інші жінки похитували головами, дивлячись на неї, і з-поміж тоятів не знайшлося третього чоловіка, що захотів би взяти безплідну вдову. Але в тій саме добі на кількасот миль вище, у Форті Юконі, жив

собі чоловік на ім'я Спайк О'Браєн. Форт Юкон належав Компанії Гудзонової затоки, а Спайк О'Браєн був один із її службовців. З нього був добрий службовець, але йому почало здаватися, що служба погана, і з часом його так опосіла та думка, що він утік. Щоб трапити назад до Йоркської факторії на Гудзоновій затоці, треба було мандрувати цілий рік від поста до поста. Крім того, пости належали компанії, і він знав, що не зможе уникнути її лабет. Лишалася єдина дорога — униз Юконом. Правда, тоді ще жодний білий не їздив за водою Юконом, і жодний білий не знав, куди Юкон тече, у Льодовитий океан чи в Берінгове море, але Спайк О'Браєн був кельт і завжди любив небезпечні пригоди.

За кілька тижнів, вимучений, знесилений з голоду і мало не вмираючи з пропасниці, він увігнувся носом човна в берег тоятського селища і відразу ж зомлів. За тих кілька тижнів, поки Спайк О'Браєн набував сили, він побачив Тюксен, і вона сподобалася йому. Як і батько Шпака, що дожив до похилого віку поміж сибірського Оленячого племені, Спайк О'Браєн теж міг доживати віку з тоятами. Та непосидюча вдача гнала його далі.

Як колись із Йоркської факторії добувся він до Форту Юкону, так і тепер він міг податися від Форту Юкону до моря й здобути слави, що перший перетяв північно-західну територію суходолом. Отож поплив він униз річкою і таки здобув тієї слави, але ніхто не занотував його звитязтва на сторінках історії і не оспівав у піснях. Останні роки він тримав шинок для матросів у Сан-Франціско, де всі його вважали за страшеного брехуна, тому що він казав щиру правду. А безплідна Тюксен привела дитину. То й була Джіс-Ук. Родовід її простежено так докладно на те, аби показати, що вона не індіанка, не ескімоска, не інуїтка та й взагалі не належала до жодного племені; та ще аби показати, яке запутане походження кожного з нас і як дивно перемішується насіння, з якого ми зростаємо.

Непосидюча кров волоцюг та спадкові властивості багатьох рас надали дивної вроди Джіс-Ук. Либонь, надто своєрідної і досить східного типу, щоб збити з пантелику кожного етнологу, який завітав би сюди.

Дівчина була гнучка й зграбна. Напевне, від батька дістала вона тільки буйну уяву. А може, гаряча кельтська кров зробила її обличчя не таким смаглявим, а тіло — яснішим, але це міг бути й спадок від Шпака Товстуна, який одідичив колір шкіри від слов'янських предків. Особливо гарні були її великі блискучі чорні очі, очі людини мішаної раси, та ще й довгасті — ознака зіткнення темної раси з білою. Вона знала, що має в собі кров білих людей, і це надавало їй амбітності. Але вихованням і поглядами на життя вона була звичайна собі тоятська індіанка.

Якось узимку, коли Джіс-Ук була ще молода дівчина, в життя її увійшов Нійл Бонер. Увійшов він у її життя, так само, як і прибув до цієї країни, не з власної волі. Справді, він проти свого бажання приїхав на Північ. Поки його батько стриг купони та викохував троянди, а мати захоплювалася світським життям, він ступив на слизьку стежку. З натури він не був зіпсутий, але людина, яка має що їсти, а нічого не робить, мусить витратити кудись надлишок енергії, і Нійл Бонер був саме така людина. Він так завзято витрачав свою енергію, що, коли виявилися неминучі наслідки, його батько, Нійл Бонер-старший, виліз із своїх троянд і злякано втупився очима в сина. Тоді поспішив до приятеля й однодумця, з яким звик радитися про купони й троянди, і вони вдвох вирішили долю молодого Нійла Бонера. Хлопець мусить поїхати десь далеко і спокутувати свої пустощі, щоб стати таким самим порядним громадянином, як і вони.

Ту постанову легко було виконати: молодий Нійл трохи каявся й дуже соромився, а обидва приятелі мали чималі паї в Компанії Тихоокеанського узбережжя. Компанії цій належали цілі флотилії річкових та морських суден, до того ж вона прибрала до рук сотні тисяч квадратних миль суходолу, що його на географічних картах позначено білими плямами. Отож ця компанія послала Нійла Бонера-молодшого на Північ, саме на ті позначені білим місця, щоб він там попрацював і навчився бути гідним свого батька. "П'ять років простого життя, близько до природи та далеко від спокус зроблять з нього людину", — сказав Нійл Бонер-старший і знов заліз у свої троянди. Молодий Нійл, зціпивши зуби, виставив уперед підборіддя і взявся до роботи. Він виконував свої

обов'язки добре й зажив хвали свого начальства. Роботи він не любив, але вона єдина могла врятувати його від божевілля.

Перший рік свого життя на Півночі він хотів умерти. Другий рік проклинав бога. Третій рік він то кликав смерть, то проклинав бога і, тяжко знервований, посварився з людиною, що обіймала вищу посаду. В суперечці він переміг, але останнє слово сказала людина з вищої посади, і те слово послало Нійла Бонера в таку глушину, що порівняно з нею попереднє місце видавалося раєм. Проте він не нарікав, бо Північ устигла зробити з нього людину.

На позначених білим місцях на карті то тут, то там трапляються маленькі кружальця, немов літера "О". Збоку біля таких кружалець стоїть назва, приміром: "Форт Гамільтон", "Пост Янана", "Двадцята Миля", і через це може видатися, що біла просторінь рясно усіяна селами та містами. Але насправді це не так. "Двадцята Миля", схожа на решту факторій, — то лише рублена хата, така завбільшки, як звичайна крамниця з кімнатами до винайму нагорі. За хатою в дворі видно повітку на високих палях та ще одну чи дві комори. Двір не огорожено, і сягає він аж до обрію і навіть далі, в незнану просторінь. Інших будівель не побачите, хіба тояти отаборяться часом на зимівлю за милю чи дві нижче коло Юкону. Отака Двадцята Миля, один із численних паростків Компанії Тихоокеанського узбережжя. Тут агент компанії з своїм помічником вимінюють в індіан крам на хутра та продають випадковим мандрівникам харч за золотий пісок. Тут також агент та його помічник усю довгу зиму палко прагнуть весни, а коли нарешті надходить весна, проклинаючи все на світі, перебираються на дах, поки Юкон вимиває все приміщення. І от сюди, четвертого року своєї праці на Півночі, дістався Нійл Бонер.

Він не позбавляв посади свого попередника — людина, яка виконувала досі обов'язки агента, вкоротила собі віку "через суворі умовини життя", як сказав його помічник, що залишився тут. Правда, біля тоятських вогнищ ходили інші чутки. Помічник був згорблений чоловіча із запалими грудьми й запалими щоками, ледь прикритими ріденькою бородою. Він страшенно кашляв, немов легені йому з'їдали

сухоти, а очі його горіли божевільним гарячковим огнем, властивим сухотникам в останній стадії. Звався він Пентлі, Амос Пентлі. Бонер не вподобав його, хоч і почував жаль до безпорадної самотньої людини. Вони не заприятелювали, ці двоє, дарма що більше, ніж хто, мали б жити в злагоді перед лицем холоду, мовчання й темряви довгої зими.

Кінець кінцем Бонер вирішив, що Амос якийсь причинний, і дав йому спокій, справляючи сам усю роботу, окрім куховарства. Проте Амос і далі скося поглядав на нього й не ховав зненависті. Від цього Бонерові було дуже важко: адже приязна усмішка, бадьоре слово й співчутливий погляд набагато б полегшили їхнє спільне тяжке життя. Зима лише почалась, а Нйіл уже збагнув, що з таким помічником його попередник мав досить причин укоротити собі віку.

Дуже тоскно було на Двадцятій Милі. Навкруги, аж до самого обрію, простягалася похмура пуста. Сніг, чи радше паморозь, огорнув холодною кереєю землю, скувавши все мовчанням смерті. Година стояла ясна й холодна, термометр уперто показував від сорока до п'ятдесяти градусів під нулем. А тоді зайшла відміна. Потроху в повітря здіймалася волога, що скупчилася в олив'яні безформні хмари. Зробилося зовсім тепло, термометр підскочив до мінус двадцяти. З неба почали падати тверді замерзлі кристали, що рипіли під ногами, немов цукор або сипкий пісок. Потім вигодинювалось і холоднішало, а коли збиралося стільки вологи, що вона, мов ковдрою, вкривала землю — знову теплішало. І це було все. Нічого не ставалося більше. Не було хуртовин, не вирувала вода, не лускали дерева в лісі. Нічого, лиш випадав сніг, а опісля небо ясніло й навідав мороз. Можливо, найзначнішим явищем за всі ті нудні тижні було те, що температура підскочила до нечуваної висоти — п'ятнадцять градусів під нулем. Потім, щоб урівноважити це, вдарили такі морози, що живе срібло замерзло, а спиртовий термометр два тижні показував понад сімдесят під нулем, а тоді тріснув, і важко вже було сказати, який після того стояв мороз. Далі — регулярно до нудоти — ночі почали довшати, аж поки день давав про себе знати лиш коротким відблиском світла в суцільній темряві.

Нійл Бонер був товариська людина. Навіть колишні його божевільні витівки, за які він одбував кару, викликані були надмірною товариськістю, і ось четвертого року свого вигнання він опинився в товаристві — саме це слово видається тут пародією — відлюдної мовчазної істоти, що в її похмурих очах завжди палала незрозуміла глибока зненависть до нього. Бонер, котрому приязна розмова не менш була потрібна, як повітря всьому живому, тинявся, немов примара, з мукою споминаючи колишнє веселе життя. Удень обличчя йому було суворе, а уста міцно стулені, але вночі він кидався в постелі, ламав руки й голосно плакав, наче мала дитина. Часто він згадував оту особу, що обіймала вищу від нього посаду, й проклинав її цілісінькими годинами. Проклинав і бога. Але бог знає все і в серці своїм не має гніву до смертного, який проклинає його на Алясці.

І ось сюди, на Двадцятку Милю, прийшла Джіс-Ук купити борошна й сала, намиста і яскравого краму на гаптування, прийшла — хоч сама того й не відала, — щоб самотнього чоловіка зробити ще самотнішим, щоб уві сні він ловив руками порожнечу в свої обійми. Бо Нійл Бонер був лише чоловік. Коли він уперше угледів Джіс-Ук у крамниці, то довго дивився на неї, як дивиться вимучена спрагою людина на джерело погожої води. А вона, мавши в жилах своїх кров Спайка О'Браєна, всміхнулася йому просто у вічі — не як темношкірі всміхаються людям панівної раси, а як жінка всміхається чоловікові. Далі мало статися неминуче, але Нійл не розумів цього і що дужче прагнув дівчини, то запекліше боровся зі своєю жагою. А вона? Вона була Джіс-Ук, вихована так, як тоятська індіанка.

Вона часто навідувалася по крам до поста. І часто сиділа біля великої груби, розмовляючи з Нійлом Бонером каліченою англійською мовою. І він уже загодя чекав на неї, а лучалося, що вона не приходила, — нудився й місця собі не знаходив. Часом він починав замислюватися над цим і тоді зустрічав Джіс-Ук стримано й холодно. У таких випадках дівчина гнівалася, бентежилася — їй здавалося, що він нещирий з нею. Та здебільшого він одганяв від себе думки, і тоді весь будинок сповнювався їхнім веселим сміхом. Амос Пентлі, що задихався, немов витягнена на пісок рибина, надриваючись тяжким кашлем, дивився на них і посміхався. Він, що так хотів жити, мусив померти, і його вогнем пекла

думка, що інші можуть жити. Він ненавидів Бонера за те, що в ньому буяло життя і променіли радістю очі, коли він бачив Джіс-Ук. Щодо нього самого, то на одну вже згадку про дівчину збурена кров лилася йому горлом.

Джіс-Ук мислила просто, не зналася на тонкощах життя і читала в душі Амосовій, немов у книжці. Вона застерегла Бонера одверто і без зайвих слів. Але звиклий до складності цивілізації Нійл тільки посміявся з її страху. Для нього Амос був жалюгідним бідолахою, на якого чатує домовина: Бонер, що вже й сам чимало вистраждав, легко дарував провини іншим.

Одного ранку, під люті морози, Нійл Бонер пішов після сніданку до крамниці, де вже чекала Джіс-Ук, рожева з холоду. Вона прийшла купити мішок борошна. За кілька хвилин Нійл, стоячи на снігу, прив'язував уже борошно до її санок. Нахилиючися, він відчув, що йому судомить шию, і стривожився, вгадуючи якусь недугу. Затягти останній вузол на ремені, він спробував випростатись, але його схопили корчі, й він упав у сніг. Задубілий, з одкиненою назад головою, випростаними руками й ногами та вигнутою спиною, він бився в корчах так, наче хтось роздирав тіло йому на шматки. Джіс-Ук мовчки прилякла біля нього, але він судомно стиснув їй руки, і поки його корчило, дівчина не могла нічого вдіяти. За якусь хвилину корчі послабшали, й тілом Бонеровим оволоділа кволість: на чолі виступив піт, а на губах — піна.

— Мерщій! — пробурмотів він чудним, хрипким голосом. — Мерщій до хати!

Він почав був рачкувати, але Джіс-Ук підвела його своїми дужими руками й допомогла добратися до крамниці. Ледве він увійшов туди, як знову почалися корчі. Дівчина не могла втримати його, і він, скоцюрбившись, покотився по підлозі. Амос Пентлі, що саме увійшов, зацікавлено дивився на Нійла.

— Ой Амосе! — вигукнула Джіс-Ук, не тямлячись із жаху й безпорадності. — Він умирає, га?

Але Амос тільки мовчки знизав плечима й дивився дали Тіло Бонерове ослабло, напружені м'язи попустило, а на обличчі проступив вираз полегкості.

— Мерщій, — прохрипів він крізь зуби, тимчасом як рота йому знову звело від корчів та від зусилля стримати їх. — Мерщій, Джіс-Ук! Ліки! Не зважай! Тягни мене!

Вона знала, що скринька з ліками стоїть за грубкою в глибині кімнати, й потягла туди за ноги Бонера, що знову бився в корчах. Коли його відпустило, він почав поволі, кволо нишпорити в скриньці. Він бачив, як гинули собаки з такими самими нападами, як у нього, і знав, що робити. Він знайшов пляшечку хлоралгідрату, але пальці йому були надто кволі й негнучкі, щоб витягти корок. Джіс-Ук відіткнула пляшечку, але на нього знову напали корчі. Отямившись, Нійл побачив відкриту пляшечку й, заглянувши у великі чорні очі дівчини, прочитав у них те, що чоловік завжди читає в очах коханої жінки-дружини. Заживши велику дозу ліків, він упав у новому нападі корчів, а як напад минув, насилу зіпнувся на лікоть.

— Слухай, Джіс-Ук, — промовив він дуже повільно, розуміючи, що не можна гаяти часу, однак боячись і поспішити. — Роби, що я скажу. Лишайся біля мене, але не чіпай мене. Мені потрібний спокій, проте ти не повинна покидати мене. — Щелепи йому почало судомити, а обличчя пойняли дрижаки, але він опанував себе. — Не йди. І не дозволяй іти Амосові. Розумієш? Амос мусить лишитися тут.

Вона кивнула головою. Бонера й далі корчило, але напади були чимраз легші й не так часто хапали його. Джіс-Ук не відходила нікуди, однак, пам'ятаючи наказ, не насмілювалася торкнутися його. Амос раптом занепокоївся й хотів вийти до кухні, але очі їй грізно спалахнули, і

він лишився на місці. Чути було тільки, як він важко дихав та надсадно кашляв.

Бонер спав. Відблиск світла, що позначив день, згас. Амос, з якого Джіс-Ук не зводила погляду, запалив гасові лампи. Почався вечір. Небо у вікні, що виходило на північ, забарвилось північним сяйвом, яке спалахувало та пригасало серед темряви. Трохи згодом Нійл Бонер прокинувся. Перш за все подивившись, чи Амос не вийшов, він усміхнувся до Джіс-Ук і підвівся. Тіло йому залякло, м'язи боліли, і він через силу всміхався, обмацуючи себе, ніби хотів упевнитись, чи, бува, не зазнав якої шкоди. Тоді обличчя його набрало суворого рішучого виразу.

— Джіс-Ук, — мовив він, — візьми свічку й піди до кухні. Там на столі їжа: сухарі, боби, сало і кава в казанку на плиті. Принеси усе це сюди на прилавок. А ще принеси склянки та воду й віскі; ти найдеш їх на верхній полиці в шаховці. Не забудь за віскі.

Випивши склянку міцного віскі, Нійл заходився пильно розглядати скриньку з ліками, відкладаючи набір деякі пляшки та пляшечки. Тоді взявся до їжі, пробуєючи зробити аналіз. Ще бувши в коледжі, він працював у лабораторіях, та й сам був досить кмітливий, щоб домогтися свого, коли навіть не мав під рукою всього потрібного. Корчі, що були в нього під час нападів, полегшували справу, і він знав, чого треба шукати. В каві не було трійла, в бобах так само. Бонер звернув найбільше уваги на сухарі. Амос, що не розумівся на хімії, зацікавлено дивився, що той робить. Але Джіс-Ук, яка безмежно вірила в мудрість білої людини, а особливо в мудрість Нійла Бонера, і яка не тільки нічого не знала, але й була свідомою, що нічого не знає, стежила радше за обличчям його, аніж за руками.

Відкидаючи одну можливість по одній, Бонер зробив останній аналіз. Тримаючи до світла тонку пляшечку, що була йому за пробірку, він стежив, як повільно осідає сіль у розчині. Він не сказав нічого, але побачив те, що й сподівався. А Джіс-Ук, очі якої були прикуті до його обличчя, так само щось побачила. Вона стрибнула, мов тигриця, на

Амоса і гнучким зграбним рухом перегнула його тіло через своє коліно. При світлі лампи блиснув її ніж. Амос захарчав, але заки вона опустила ножа, втрутився Бонер:

— Ти гарна дівчина, Джіс-Ук. Але не треба цього. Хай собі йде.

Вона неохоче послухалася, і Амос важко гепнувся на підлогу. Бонер штовхнув його мокасином.

— Вставайте, Амосе! — звелів він. — Вам доведеться спакуватися і негайно виїхати.

— Що це означає? — люто бурмотів Амос.

— Це означає, що ви хотіли отруїти мене, — провадив Нійл холодним голосом. — Це означає, що ви вбили Бердзола, хоч компанія й думає, ніби він укоротив собі віку. Мене ви труїли стрихніном. Бог знає, чим ви вбили його. Повісити вас я не можу. Вам і так три чисниці до смерті. Але на Двадцятій Милі занадто мало місця нам обом, отож ви мусите забратися звідси. До місії Святого хреста двісті миль. Ви зможете добутися туди, якщо будете берегти силу. Я дам вам харчу, санки й троє собак. Замикати вас не варто — ви все одно не виберетеся з цієї країни. Я вам дам зайвий шанс. Ви вже стоїте одною ногою в могилі. Дуже добре. Я не скажу ні слова компанії аж до весни. До того часу найкраще вам померти. А тепер гайда!

— Іди спати, — наполягала Джіс-Ук, коли Амос зник у темряві. — Ти ще слабкий, Нійле.

— А ти гарна дівчина, Джіс-Ук, — відказав він. — Ось тобі моя рука. Але тобі час іти додому.

— Я не подобаюсь тобі? — спитала вона просто.

Він усміхнувся, поміг їй одягти парку й довів до дверей.

— Аж надто подобаєшся, Джіс-Ук, — сказав він тихо. — Аж надто.

Після цього запидало арктичної ночі ще густіше вкрило землю. Нійл Бонер побачив, що він недооцінював присутності навіть похмурого обличчя ледь живого Амоса, що хотів його вбити. На Двадцятій Милі запанувала цілковита самотність. "На бога, Прентісе, пришліть мені помічника", — написав він агентові компанії у форті Гамільтон, за три сотні миль угору річкою. За шість тижнів посланець-індієць приніс характерну відповідь: "Чисте пекло. Відморозив обидві ноги. Сам його потребує. Прентіс".

Ще гірше стало, коли більшість тоятів подалася в глиб країни, слідом за табунем оленів. Джіс-Ук теж пішла з ними. Що далі вона була, то здавалася ближчою, і Нійл Бонер уявляв її собі, день крізь день, то в таборі, то на стежці. Не добре бути самотнім. Часто він вибігав із тихої крамниці, простоволосий, знервований, і погрожував кулаком проблискові дня, що займався на південному обрії. А то ще, холодної ночі, вискакував на мороз і галасував на повні груди, кидаючи виклик тиші, немов вона була жива й могла прийняти той виклик; або кричав на поснулих собак, аж ті починали вити. Одного кудлатого пса він привів до хати, удаючи, що то новий помічник, надісланий Прентісом. Він намагався привчити собаку спати вночі під ковдрами та сидіти за столом і їсти, як їдять люди; але пес, скорше освоєний нащадок вовків, повстав проти цього і, ховаючися по темних закутках, гарчав звідти й, кінець кінцем, укусив йому ногу. Тоді він набив собаку й вигнав надвір.

Потім Нійла Бонера цілком опанувала пристрасть все уособлювати. Всі сили, що його оточували, перетворилися на живі істоти, дихали й жили разом з ним. Він відновив первісний пантеон; спорудив вівтар сонцю й палив на ньому сало та свічковий лій; а на необгородженому дворі, біля комори на високих стовпах, виліпив із снігу чорта й дражнив його, коли ртуть зовсім замерзала. Звісно, все це була гра. Він раз по раз запевняв

сам себе, що то гра, не знаючи, що божевілля часом виявляється в такій грі, в таких жартах.

Якось серед зими на Двадцяті Милі завітав отець Шампро, місіонер-єзуїт. Бонер учепився в нього, зтяг до хати, обняв і залився слізьми, аж священик і собі заплакав зі щирого співчуття. Тоді Бонер зробився несамовито веселий, приготував чудовий обід і заприсягнувся, що не відпустить гостя. Проте отець Шампро поспішав до Солоної Води у невідкладній справі свого ордена і виїхав уранці другого дня, вислухуючи погрози, що кров Бонерова впаде йому на голову.

І ту погрозу Бонер, певне, й здійснив би, якби тояти не повернулися після довгого полювання до зимового табору. Вони мали багато хутра, і на Двадцятій Милі стало гамірно й почалася жвава торгівля. Джіс-Ук приходила купувати намисто, та червоне сукно, та ще щось, і Бонер почав отямлюватися. Цілий тиждень він змагався з потягом до неї. А потім якось увечері, коли вона підвелась іти, він не витримав. Дівчина не забула, що він відштовхнув її, а в ній теж жили гордощі, які змусили Спайка О'Браєра довести до краю північно-західну мандрівку.

— Я піду, — сказала вона. — На добраніч, Нійле.

Але він наблизився до неї ззаду й сказав:

— Не йди.

А коли вона повернула до нього осяяне раптовою радістю обличчя, він нахилився і врочисто, немов виконуючи щось священне, поцілував її в уста. Тояти не знають, що означає поцілунок, але вона збагнула і втішилася.

Коли в Бонерове життя увійшла Джіс-Ук, воно враз посвітлішало. Дівчина була безмежно щаслива, і він теж відчував таке саме щастя. Простота її думок та наївне кокетування дивувало й тішило пересичену

цивілізацією людину, яка спустилася до неї з своєї високості. Джіс-Ук була не лише розрадою в самотності Бонеровій — її безпосередність омолоджувала його стомлений розум. Він немовби повернувся після довгих блукань і схилив голову на лоно матері землі. Одне слово, в Джіс-Ук він знайшов молодість світу — молодість, силу й радощі.

І щоб заповнити останню порожнечу в Нійловому житті, і щоб вони не набридли одне одному, на Двадцятій Милі з'явився Сенді Макферсон, найтовариськіша людина з усіх, хто будь-коли висвистував, біжачи за собаками стежкою, або виспівував пісень коло таборового вогнища. Єзуїтський місіонер наспів до його табору за двісті миль угору Юконом саме вчасно, щоб сказати останнє слово над тілом товариша Сенді. А від'їжджаючи, мовив:

— Сину мій, ти тепер лишився сам-самісінький. І Сенді зажурено похилив голову.

— На Двадцятій Милі, — додав місіонер, — теж є самотня людина. Ви потрібні один одному, сину мій.

Отже, Сенді став бажаним гостем у факторії, братом чоловікові та жінці, що там жили. Він навчив Бонера полювати на лосів та вовків, а Бонер за те відшукав зачитану й пошарпану в дорозі книжку й почав знайомити його з Шекспіром, аж поки Сенді став звертатись п'ятистопним ямбом до своїх собак, коли ті не слухались. Довгими вечорами вони грали в крибедж[65], розмовляли та сперечалися про всесвіт, а Джіс-Ук, вмотившись у зручному фотелі, як і годиться господаріні, латала мокасини та шкарпетки.

Прийшла весна. З півдня вернулося сонце. Земля скинула свою похмуру одіж і зодяглась у веселі шати. Скрізь буяло світло й вабило життя. Запавні дні ставали довші, ночі дедалі коротшали, а тоді й зовсім зникли. Крига скресла, і чмихання пароплавів порушило тишу пустелі. Скрізь метушня, нові люди та свіжі новини. На Двадцяту Милю приїхав

помічник, а Сенді Макферсон помандрував з гуртом шукачів золота до річки Коюкук. Нійлові Бонерові прийшли газети, журнали та листи. Джіс-Ук поглядала стурбовано, бо знала, що це його родичі розмовляють з ним здалека.

Звістка, що помер батько, не дуже вразила його. Він одержав зворушливого листа, якого продиктував небіжчик останньої хвилини: батько простив сина. Були тут і офіційні листи від компанії, що ласкаво дозволяла йому здати справи помічникові та виїхати, коли схоче. Було довге офіційне повідомлення довірених, яким сповіщалося про акції, цінні папери, нерухоме майно, ренту та взагалі власність, що припала йому згідно з духівницею батьковою. Прегарним листом, з печаткою й монограмою, любого Нійла благала повернутися засмучена мати.

Нійл Бонер не довго думав, і коли "Юконська красуня" пристала до берега, повертаючись до Верінгового моря, він поїхав, поїхав з прадавньою брехнею на вустах, що скоро повернеться, яка, однак, бриніла в нього молодю й щиро.

— Я повернуся, любя Джіс-Ук, перед першим снігом, — обіцяв він, востаннє цілуючи її коло східців.

І він не тільки обіцяв, але, як більшість чоловіків у такі хвилини, вірив, що й виконає обіцянку. Джону Томпсонові, новому агентові, він звелів відкрити необмежений кредит його дружині Джіс-Ук. Востаннє глянувши з облавка "Юконської красуні", він побачив, як десяток чоловік тягали колоди на побудову найвигіднішого на цілій річці житла — житла Джіс-Ук і, звісно, Нійла Бонера, що мав повернутися з першим снігом. Він справді й щиро думав повернутися. Джіс-Ук була йому любя, а Північ чекало золоте майбутнє. І в те майбутнє він намірявся вкласти батьківські гроші. Його посіли честолюбні мрії. Завдяки чотирирічному досвідові й допомозі та приязні компанії, він вернеться сюди і стане Сесілем Родсом[66] Аляски. Він неодмінно повернеться, з першим же пароплавом, тільки владнає батькові справи, яких він ніколи не знав, та потішить матір, про яку він забув.

Бонерове повернення з Півночі наробило багато галасу. Запалювано вогнища святкові, заколювано первістків ситеньких, блудний син скуштував їх і вподобав. Він не тільки засмаг та змужнів, але став іншою людиною, з новим поглядом на речі, поважною та витриманою. Колишні товариші дивувалися, коли він відмовлявся йти з ними давнім шляхом, а батьків приятель потирав радісно руки: він-бо тепер уславивсь, як майстер навертати на правдиву путь розледащіле юнацтво.

Чотири роки розум Нійлів майже не діставав свіжої поживи. Зате в ньому тривав процес відбору. Його, так би мовити, очищено від усього тривіального та зайвого. В місті він гайнував роки неоглядки, але потім, опинившись у глушині, мав час дати лад хаосові свого досвіду. Колишні його легковажні погляди на ясиття пішли за вітром, а натомість з'явилися глибші та обгрунтованіші. Наново оцінив він і цивілізацію. Зіткнувшись з природою та відчувши дух землі, Бонер зрозумів внутрішнє значення цивілізації, усвідомив також її нікчемність та силу. Його нова філософія була дуже проста. Чесне життя рятує душу. Виконання обов'язку виправдує життя. Кожен мусить жити чесно й виконувати свій обов'язок, аби мати змогу працювати. Бо в праці — порятунок. Працювати, щоб досягти багатшого, змістовнішого життя, означало для нього виконати заповіт природи та волю господню.

З натури він був городянин. Але свіжий подих землі й мужнє розуміння людськості дали йому можливість краще збагнути цивілізацію та полюбити її. День по дневі городяни робилися йому ближчі, а культурний світ здавався величнішим. І день по дневі Аляска відсувалася чимраз далі, реальні обриси втрачаючи. А тоді він зустрів Кіті Шарон — жінку своєї раси, свого ж кола; жінку, яка сперлася на його руку й заволоділа ним так, що він забув і день, і годину, й добу року, коли на Юконі випадає перший сніг.

Джис-Ук перебралась у свій великий дерев'яний дім, і три золоті літні місяці проминули для неї, мов сон. Тоді прийшла швидкоплинна осінь, вістуючи зиму. Повітря стало ясне й різке, а дні холодні та короткі. Річка текла спроквола, і на тихій течії з'явилася тонка крига. Все, що звикло

переселятися, мандрувало на південь, над землею запала тиша. Знялися перші снігові хуртовини, і останній пароплав, поспішаючи на зимівлю, несамовито змагався з шеретом. Крига пішла щодалі більша, замерзали вже цілі плеса, аж поки вода в Юконі прибула врівні з берегами. А тоді все спинилося, річка стала, і відблиски дня загубилися десь у темряві.

Джон Томпсон, новий агент, сміявся, проте Джіс-Ук вірила, що дорогою все може статися. Нійла Бонера могли застукати морози десь між Чілкутом та Сент-Майклом, бо останні мандрівники завжди застрягають серед криги, тоді міняють човен на санки і добираються, куди треба, собаками.

Проте до Двадцятої Милі не примчав жодний запряг. І Джон Томпсон, не зумівши навіть приховати вдоволення, сказав Джіс-Ук, що Бонер ніколи вже не вернеться, та ще й брутально запропонував себе як його заступника. Джіс-Ук зареготалася йому в обличчя й вернулася до свого великого будинку. Але серед зими, коли надії завмирають і життя найважче, Джіс-Ук дізналась, що вона не має вже кредиту в коморі. То була витівка Томпсонова; він, потираючи руки, походжав сюди й туди, поглядав на дім Джіс-Ук і чекав. Але чекав дарма. Вона продала собак гуртові золотошукачів і стала платити готівкою за харч. А коли Томпсон відмовився давати їй навіть за готівку, індіани-тояти купували все потрібне і привозили їй додому вночі.

У лютому кригою прийшла перша пошта, і в газеті, що вийшла п'ять місяців тому, Джон Томпсон прочитав у розділі "Світське життя" про шлюб Нійла Бонера з Кіті Шарон. Джіс-Ук відчинила Томпсонові двері, але не впустила його до хати. Вислухавши те, що він хотів їй сказати, вона погірдливо засміялась і не повірила. В березні, сама-самісінька, вона народила хлопчика, і та маленька іскра нового життя вельми її тішила. А через рік, у ту саму пору, Нійл Бонер сидів біля іншого ліжка і теж тішився новим життям, що з'явилося на світ.

Розтав сніг, і на Юконі пішла крига. Сонце мандрувало на північ і потім знов верталось на південь; гроші за собак Джіс-Ук витратила, і їй

довелось вернутися до свого племені. Оче-Іш, неабиякий мисливець, запропонував для неї та її дитини полювати звіра й ловити рибу, якщо вона одружиться з ним. Імеґо, Га-Йо та Вай-Нуч, усі добрі мисливці, теж хотіли взяти її за дружину. Але вона воліла жити сама й здобувати власними руками м'ясо та рибу. Вона шила мокасини, парки й рукавиці, теплі, міцні та й на око принадані, бо прикрашала їх китицями та намистинами, і продавала шукачам золота, яких щороку приходило чимраз більше. І не тільки заробляла на їжу, але й заощаджувала гроші, й одного дня взяла квиток на "Юконську красуню" і поїхала вниз річкою.

У Сент-Майклі вона мила посуд на кухні у факторії. Службовці компанії дивувалися, хто ця вродлива жінка з вродливою дитиною, проте не розпитували її, а сама вона мовчала. Уже Берінгове море мало от-от замерзнути, як Джіс-Ук подалася на південь на якійсь припізненій шхуні мисливців за котиками. Цілу зиму вона кухарювала в родині капітана Маркгейма на Уналясці, а навесні човном з паками віскі подалася далі на південь, у Сітку. Трохи згодом вона опинилася в Метлакатлі, поблизу бухти Святої Марії на самому півдні Пенгендлу. Там вона працювала на консервні під час сезону на лосося. Коли прийшла осінь і сиваші налаштувалися вертатись додому, до П'юджет-Саунду, Джіс-Ук із сином примостилася у великому кедровому човні, де ще були дві родини, і разом з ними здолала небезпечний шлях понад берегом Аляски та Канади. Врешті протока Хуана де Фука лишилася позаду, і Джіс-Ук повела за руку хлопця брукованим пішоходом містечка Сіетла.

Там, на роздоріжжі, де гуляв вітер, вона зустріла Сенді Макферсона. Він вельми здивувався, а коли почув її розповідь, то й дуже розгнівався. Він розгнівався б ще дужче, якби знав про Кіті Шарон, але Джіс-Ук про неї і пари з уст не зронила, бо сама не вірила в те. Сенді, вирішивши, що її просто підло кинута, відраджував їхати до Сан-Франціско, де мешкав Нійл Бонер, якщо він був дома. А не зумівши відрадити, потурбувався про все інше: купив їй квитки і провів до вагона. Всміхаючись їй на прощання, він пробурмотів собі в бороду: "Ач, який мерзотник!"

Серед реву й гуркоту вдень і вночі, гойдаючися від світу до світу, то зринаючи до снігових вершин, то спадаючи в квітучі долини, їдучи понад безоднями, перестрибуючи провалля та пронизуючи гори, Джіс-Ук та її хлоп'я, немов стрілою, летіли на південь. Проте її не злякав залізний кінь, не приголомшила могутня цивілізація Бонерового народу. Навпаки, вона ще ясніше збагнула, яке то було диво, що чоловік із цієї, подібної до богів, раси тримав її в своїх обіймах. Не вразив її і галасливий гамір Сан-Франціско, метушня пароплавів, чорний дим із заводських димарів та громовий гуркіт на вулицях. Вона тільки зрозуміла, яке вбоге та нудне було життя на Двадцятій Милі і в тоятському селищі з шкуратяних вігвамів. Вона дивилася на хлоп'я, що вчепилось їй за руку, і дивувалася, що народила його від такої людини.

Заплативши візникові, що злупив з неї вп'ятеро, Джіс-Ук пішла вгору кам'яними сходами до парадних дверей Нійла Бонера. Зизоокий японець, даремно намагаючись розпитати, хто вона, врешті пустив її, а сам зник. Джіс-Ук залишилася в передпокої, який її простій уяві здався вітальнею, де господар виставив усе щонайцінніше, щоб похизуватися та вразити гостей. Стіни й стеля були вдекоровані панелями з червоного дерева. Підлога лискучіша, аніж слизька крига, і Джіс-Ук, боячись послизнутися, лишилася стояти на постеленій шкурі. Проти неї у стіні з'явив величезний коминок. "Скільки треба дров, щоб натопити його!" — подумала індіанка. До кімнати струменіло світло, ледь пом'якшене барвистими шибками, а в далекому кутку виблискувала біла мармурова статуя.

Та ще більше вразилася Джіс-Ук, коли зизоокий служник повів її до другої кімнати, на яку вона ледве встигла глянути, а потім до третьої. Розкошами своїми вони затьмарювали передпокій. Здавалося, що в цьому великому будинкові безліч таких кімнат. І які всі просторі, які високі! Вперше за цей час вона відчула страх перед цивілізацією білих людей. Нійл, її Нійл, жив у цьому будинкові, дихав його повітрям, спав тут уночі! Все, що вона бачила, було прекрасне й тішило око, але вона відчувала також, що за красою схована мудрість та сила. Та сила виявила себе в красі, і ту силу вона безпомильно вгадувала.

Тоді до кімнати увійшла жінка, велична, з короною кіс на голові, золотих, немов сонце. Хо́да її була легка й ритмічна, а сукня наче співала; вона пливла назустріч Джіс-Ук, ніби музика над тихою водою. Джіс-Ук сама була переможиця над чоловіками. Варто було згадати очі Іша, Імега, Га-Йо та Вай-Нуча, не кажучи вже про Нійла Бонера, Джона Томпсона й інших білих, що задивлялися на неї і відчували її силу. Але, споглядаючи великі, блакитні очі та біло-рожеву шкіру жінки, що йшла їй назустріч, Джіс-Ук оцінила її з погляду чоловічого; і, як переможиця чоловіків, відчула себе маленькою та незначною супроти цієї осяйної вроди.

— Ви хотіли бачити мого чоловіка? — спитала жінка, і Джіс-Ук вразив її дзвінкий срібний голос, що ніколи не кричав на розлючених собак, не пристосовувався до горлових звуків та не захрип на вітрі й на морозі коло таборового вогню.

— Ні, — повільно відповіла Джіс-Ук, старанно підшукуючи слова, щоб показати своє знання англійської мови. — Я хотіла бачити Нійла Бонера.

— Він мій чоловік, — усміхнулася жінка.

Отже, то була правда! Джон Томпсон не брехав того похмурого лютневого дня, коли вона погірдливо засміялась і зачинила перед ним двері. Як колись вона перегнула Амоса Пентлі через коліно й занесла над ним ножа, так і тепер вона відчула бажання кинутись на цю жінку, шпурнути її додолу, вирвати життя з її розкішного тіла. Думки Джіс-Ук бурхали в голові, але вона нічим того не виявляла. І Кіті Бонер так і не довідалась, як близько вона була від смерті.

Джіс-Ук кивнула головою, мовляв, вона розуміє, і Кіті Бонер додала, що Нійл от-от має надійти. Тоді вони посідали на зручні до смішного стільці, і Кіті спробувала розважити чудну гостю. Джіс-Ук допомагала їй, як уміла.

— Ви знали мого чоловіка на Півночі? — спитала Кіті між іншим.

— Атож. Я йому прати, — відповіла Джіс-Ук, раптово починаючи калічити англійські слова.

— Це ваше хлоп'я? А в мене дівчинка.

Кіті звеліла привести свою дочку, і поки діти на свій лад знайомилися, матері провадили материнську розмову й пили чай. Філіжанки були такі тендітні, що Джіс-Ук боялася роздавити свою поміж пальцями. Це вперше вона побачила такий делікатний, витончений посуд. Подумки вона порівнювала його до жінки, що наливала чай, і мимохіть згадувала гарбузяні миски тоятів та незграбні кухлі на Двадцятій Милі і доточувала до них себе. В такому вигляді постала перед Джіс-Ук проблема, що її вона мала розв'язати. Її переможено. Є інша жінка, гідніша родити та виховувати Нійлові Бонерові дітей. Як його народ вищий над її, так і його жіноцтво вище над неї. Вони переможці чоловіків, а чоловіки їхні — переможці світу. Вона глянула на рожево-білу, ніжну шкіру Кіті Бонер і пригадала засмагле від сонця своє обличчя. Так само подивилася на свою темну руку та на її білу — одну загрубілу і вкриту мозолями від батоба та весла, а другу, що не торкалася роботи, ніжну, наче в немовляти. А все ж, незважаючи на тендітність та видиму кволість цієї жінки, Джіс-Ук, глянувши в її блакитні очі, побачила силу таку, як у Бонерових очах та в очах інших білих чоловіків.

— Та це ж Джіс-Ук! — сказав, заходячи, Нійл Бонер. Сказав спокійно, навіть радісно. Потім підійшов до неї і стиснув їй обидві руки, але в його очах вона побачила тривогу й зрозуміла.

— Здоров, Нійле! — мовила вона. — Як ся маєш?

— Чудово, чудово, Джіс-Ук, — відповів він весело, проте потай поглядав на Кіті, намагаючись угадати, що між ними було. Але він знав

свою дружину дуже добре і знав, що нічого не побачить з обличчя її, навіть коли вона про все вже довідалась.

— Я страшенно радий бачити тебе, — провадив він далі. — Що сталося? Ти знайшла золоту жилу? Коли ти приїхала?

— О-а, я нині прибула, — відповіла вона, і голос її інстинктивно набув горлового відтінку. — Ні, золота немає, Нйле. Знаєш капітана Маркгейма, Уналяска? Я кухарював у нього, довго-довго. Грошей не витрачав. Зібрав чимало. Добре, думай, поїду й подивлюся земля білої людини. Дуже гарна земля білої людини, дуже гарна, — додала вона.

Її кепська англійська вимова здивувала його, вони ж бо з Сенді доклали чимало зусиль, щоб навчити її розмовляти по-англійському, і Джіс-Ук виявилася здібною ученицею. А тепер вона говорила так, як і всі індіани. Обличчя її було невинне, незворушно невинне, і по ньому нічого не можна було впізнати. Кіті теж спантеличила його своїм спокоєм. Що сталося? Що сказано? І що втямлено без слів?

Поки він змагався з цими питаннями, а Джіс-Ук змагалася з своєю проблемою — ніколи ще він не видавався таким прекрасним і величним! — запала мовчанка.

— Аж дивно, що ви знали мого чоловіка на Алясці! — тихо мовила Кіті.

Знала! Джіс-Ук не витримала й глянула на сина, якого народила йому. Нйл мимохіть подивився й собі до вікна, де гралися двоє дітей, і наче залізний обруч здавив йому чоло. Його син! А він і гадки не мав про це!

Маленька Кіті Бонер, немов фея в легкій сукенці, рум'яна, синьоока, простягла руки й віддула вуста, намагаючись поцілувати хлопця. А він, худий та гнучкий, обпалений сонцем і вітром, у хутряній одежі та пообшиваних китицями муклуках, що трохи зносилися за дорогу, був

холодний і незворушний, хоч як вона підохочувала його. Він тримався рівно й напружено, як усі діти дикунів. Чужинець у чужій країні, він не знімав і не злякався, а нагадував скорше неосвоєне звірятко, мовчазне, але сторожке. Його чорні очі перебігали від обличчя до обличчя, і знати було, що він спокійний, поки все спокійне, проте ладен стрибнути й битися, кусатися й дряпатись, змагаючись за своє життя, тільки-но відчує перші ознаки небезпеки.

Контраст між дітьми був разючий, але хлопець не викликав жалю. Занадто багато сили перейшло до нього в спадщину від Шпака, Спайка О'Бравна та Бонера. Риси його, ясні, немов різьблені на медалі та майже класичні у своїй суворості, відбивали батькову міць та мужність діда Шпака, прозваного Товстуном, того самого, що його полонили поморяни і що потім від них він утік на Камчатку.

Нійл Бонер змагався з своїми почуттями, тлумив їх, а обличчя його всміхалося радісно, привітно, як завжди, коли зустрічають друзів.

— То твій син, га, Джіс-Ук? — запитав він, а тоді звернувся до Кіті: — Гарне хлоп'я! Я певен, що з нього колись будуть люди.

Кіті кивнула головою.

— Як тебе звати? — спитала вона.

Маленький дикун блимнув на неї очима, намагаючись збагнути, навіщо вона питає.

— Нійл, — спроквола відповів він, вдоволений наслідками свого огляду.

— Індіанин казати, — втрутилася Джіс-Ук, миттю вигадуючи нове слово, — індіанин казати Ні-ел, себто "сухар". Був малий, любив сухар і

проси: "ні-ел, ні-ел". Весь час "ні-ел". Тоді я сказав, нехай так і звати. От і звуть Ні-ел.

Наче ніжна музика, бриніла у вухах Нійлових брехня з уст Джіс-Ук. Тепер він збагнув, чому Кіті така спокійна.

— А його батько? — спитала Кіті. — Певне, красивий чоловік?

— О-а, авжеж, — була відповідь. — Його батько красивий, авжеж!

— Ти знав його, Нійле? — запитала Кіті.

— Чи знав я його? Дуже близько, — відповів Нійл, і перед ним постала сумна Двадцята Миля та самотня людина серед тиші, одна-однісінька з думками своїми.

На цьому можна було б і скінчити історію Джіс-Ук, але треба ще розповісти про те, як вона увінчала своє зречення. Коли вона вернулася на Північ і знову оселилася в своєму великому будинку, Джон Томпсон довідався, що компанія має намір обійтися без його послуг. Крім того, новий агент і всі, що далі заступали його, отримували наказ давати безкоштовно жінці на ім'я Джіс-Ук краму та їжі, якої вона забажає і скільки забажає. Крім того, компанія щорічно виплачувала жінці на ім'я Джіс-Ук пенсію з п'яти тисяч доларів.

Коли хлопець підріс, ним заопікувався панотець Шампро, і незабаром Джіс-Ук почала отримувати листи з єзуїтського коледжу в Меріленді. Згодом ті листи приходили з Італії, а ще пізніше з Франції. Кінець кінцем, на Аляску повернувся якийсь панотець Нійл, чоловік сильний, що зробив багато добра рідній країні, любив свою матір і, зрештою, розширивши поле діяльності, великої здобув ваги в своєму ордені.

Джіс-Ук була ще молода, як вернулася на Північ, і чоловіки задивлялися на неї і сватались. Але вона жила самотньо, і ніхто ніколи не

міг про неї сказати поганого слова. Якийсь час вона прожила в милосердних сестер Святого хреста. Там вона навчилася читати й писати, а також дечого про лікування хвороб. Потім вона вернулася до свого великого будинку, збирала до себе молодих дівчат із тоятського селища та вчила їх, як жити на світі. Та школа в будинкові, що його збудував Нійл Бонер для Джіс-Ук, своєї дружини, не була ні протестантська, ні католицька, але місіонери всіх напрямків однаково її схвалювали. Чи взимку, чи влітку, а двері в будинкові Джіс-Ук завжди були відчинені, і стомлені шукачі золота та мандрівники збочують чи то від прудкої річки, чи від замерзлого сліду, щоб відпочити тут та зігрітися біля вогню. А там, на Півдні, в Сполучених Штатах, Кіті Бонер радіє, що її чоловік так цікавиться освітою на Алясці та витрачає на це великі кошти; і хоч вона часто сміється й глузує з нього, але в душі ще більше пишається ним.